DOI: 10.48261/PIS264716

BARTOSZ JANCZAK
Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Łodzi
ORCID: 0000-0003-0233-7443

SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ „»JA DO NIEWOLI NIE PÓJDĘ. WOJNA JESZCZE NIE SKOŃCZONA. BĘDĘ WALCZYĆ DALEJ« – W 130. ROCZNICĘ URODZIN GEN. DYW. STEFANA »GROTA« ROWECKIEGO (1895–1944)", ŁÓDŹ, 25–26 LISTOPADA 2025 R.

Generał Stefan Rowecki „Grot" odegrał ważną rolę w dziejach Polski pierwszej połowy XX w., przyczyniając się swoimi działaniami, postawą oraz pracą do odzyskania i obrony jej niepodległości. Był oficerem Legionów Polskich, a następnie Wojska Polskiego, komendantem głównym Związku Walki Zbrojnej i dowódcą Armii Krajowej. Aresztowany 30 czerwca 1943 r., został w następnym roku zamordowany w niemieckim obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. W celu przypomnienia jego dokonań Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi zorganizował w dniach 25–26 listopada 2025 r. w Hotelu Novotel Centrum w tym mieście ogólnopolską konferencję naukową pt. „»Ja do niewoli nie pójdę. Wojna jeszcze nie skończona. Będę walczyć dalej« – w 130. rocznicę urodzin gen. dyw. Stefana »Grota« Roweckiego (1895–1944)". W jej trakcie, w ramach 6 paneli, przedstawiciele 13 instytucji naukowych wygłosili 20 referatów, w tym 9 pierwszego dnia i 11 – drugiego. Przedstawili różne, często nieznane dotąd zagadnienia z życia i działalności generała.

Otwarcia obrad dokonał dyrektor Oddziału IPN w Łodzi Karol Piskorski, który przypomniał zebranym rolę i znaczenie postaci Roweckiego w historii Polski.

W ramach pierwszego panelu, stanowiącego wprowadzenie do poruszanej tematyki, wygłoszono trzy referaty. Doktor Artur Kuprianis z IPN Oddział w Łodzi przedstawił najważniejsze publikacje poświęcone „Grotowi", powstałe od czasów wojny oraz okresu wkrótce po jej zakończeniu (głównie relacje wspomnieniowe i publicystykę emigracyjną) do współczesności. Analizując sposób ujęcia postaci Roweckiego, mówca wskazał na ewolucję dotyczących go prac, od początkowych narracji heroicznych, poprzez ideologiczne uproszczenia okresu PRL, po obecnie prowadzone zniuansowane analizy. Prelegent wskazał, że przez cały omawiany czas postać generała pozostawała w kręgu zainteresowania historyków. Następnie dr hab. Przemysław Benken z IPN Oddział w Szczecinie zaprezentował losy Roweckiego podczas służby w Legionach Polskich w okresie I wojny światowej. Referent zebrał i uporządkował informacje, rozproszone w licznych publikacjach naukowych, popularnonaukowych i wspomnieniowych, na temat początków służby wojskowej bohatera omawianej konferencji. Z kolei dr Grzegorz Kuba z Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku omówił udział Roweckiego w wojnie polsko-sowieckiej 1919–1920. Zaznaczył, że dokonania późniejszego generała w tym konflikcie zbrojnym nie należą do wątków najczęściej podejmowanych w dotychczasowych publikacjach biograficznych.

Drugi panel rozpoczął się od wystąpienia dr. Artura Ochała z Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie, który – na podstawie dokumentów przechowywanych w tej instytucji – zaprezentował okres dowodzenia przez Roweckiego Brygadą Korpusu Ochrony Pogranicza „Podole" (1935–1938). Prelegent omówił jego najważniejsze dokonania, w tym wpływ na poziom wyszkolenia podległej mu jednostki. Następnie dr Grzegorz Gołębiewski z Towarzystwa Naukowego Płockiego przedstawił Roweckiego jako czołowego polskiego pisarza wojskowego Wojska Polskiego okresu II Rzeczypospolitej. Przedstawił jego najważniejsze publikacje oraz podjęte w nich wątki tematyczne. Jako ostatni w drugim panelu wystąpił dr Tomasz Staniszewski, reprezentujący Towarzystwo Naukowe im. Edyty Stein we Wrocławiu, z referatem „W świecie wartości gen. Stefana »Grota« Roweckiego – w poszukiwaniu wolności i szacunku dla życia". Prelegent omówił – z perspektywy filozoficznej – cechy charakteru oraz wartości, którymi generał kierował się w swoim życiu, służbie wojskowej przed wojną i podczas pracy konspiracyjnej. Podkreślił zwłaszcza szacunek, jakim „Grot" darzył swoich współpracowników.

Trzeci panel otworzyło wystąpienie mgr. Piotra Greszty z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, który skupił się na roli ówczesnego płk. dypl. Stefana Roweckiego jako dowódcy Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej w tzw. pierwszej bitwie pod Tomaszowem Lubelskim, rozegranej w dniach 16–20 września 1939 r. Mówca ukazał sposób dowodzenia brygadą oraz dokonał próby jego oceny. Następne wystąpienie, dr. Piotra Stanka z Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu, korespondowało z poprzednim, ponieważ zostało poświęcone losom żołnierzy wspomnianej brygady

w niewoli niemieckiej i sowieckiej. Jako ostatnia pierwszego dnia konferencji głos zabrała dr Monika Makowska (badacz niezależny). Przedstawiła wspólne losy gen. Roweckiego i płk. Adama Remigiusza Grocholskiego „Waligóry", który był m.in. twórcą organizacji dywersyjnej „Wachlarz".

Drugiego dnia obrad także odbyły się trzy panele. Jako pierwszy dr hab. Witold Jarno, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, omówił karierę Roweckiego w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej aż do wybuchu II wojny światowej, wskazując na jego największe osiągnięcia, sukcesy, drogę awansową, kolejne przydziały służbowe oraz wpływ na funkcjonowanie dowodzonych przez niego jednostek. Następnie dr hab. Juliusz S. Tym, prof. Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie, zaprezentował proces organizacyjny i szlak bojowy dowodzonej przez Roweckiego Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej w kampanii polskiej 1939 r. Kolejny prelegent, dr hab. Waldemar Grabowski z IPN w Warszawie, przedstawił działalność bohatera omawianej konferencji jako Komendanta ZWZ na terenie okupacji niemieckiej. Wykorzystał przede wszystkim nieopublikowane dotychczas meldunki, które – według niego – wzbogacą dotychczasową wiedzę, m.in. na temat opracowanego pod koniec maja 1940 r. planu „powstania narodowego". Jako ostatni głos w drugim panelu zabrał dr Bartosz Janczak z IPN Oddział w Łodzi. Scharakteryzował współpracę gen. Roweckiego z premierem Rzeczypospolitej Polskiej i Naczelnym Wodzem Polskich Sił Zbrojnych gen. broni Władysławem Sikorskim w latach 1940–1943. Skupił się głównie na postrzeganiu przez obu generałów kwestii sowieckiej i zagrożenia utraty niepodległości Polski ze strony ZSRS.

Referaty wygłoszone na przedostatnim panelu konferencji miały na celu poszerzenie stanu wiedzy na temat działalności kierowanej przez „Grota" ZWZ/AK. Jako pierwszy wystąpił wspomniany wyżej dr hab. Grabowski, który omówił relacje generała z politykami największych stronnictw politycznych w latach II wojny światowej. Mówca podkreślił, że zagadnienie to nie zostało należycie przebadane w polskiej historiografii, a jest ważne dla poznania funkcjonowania Polskiego Państwa Podziemnego. Szczególnie interesująca, według niego, jest kwestia powołania i działania Rady Obrony Narodowej. Następnie mgr Rafał Brodacki z Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie zaprezentował relacje pomiędzy Polską Partią Robotniczą a Polskim Państwem Podziemnym, zapoczątkowane w grudniu 1942 r. Prelegent wskazał, że wspomniana partia była sowiecką agenturą, która poprzez rozmowy chciała zdobyć pozycję w polskim podziemiu i w ten sposób zapewnić sobie legitymację do przejęcia władzy w kraju po wojnie. Kolejny referent, prof. dr hab. Grzegorz Mazur (emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, reprezentujący także Muzeum Armii Krajowej w Krakowie) scharakteryzował główne problemy kadrowe, występujące w ZWZ/AK. Po nim dr Tomasz Toborek, naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN Oddział w Łodzi, przedstawił sylwetki komendantów Okręgu Łódź ZWZ/AK. Jako ostatnia wystąpiła dr Ewelina Ślązak, również z Oddziału IPN w Łodzi, która poświęciła swoje wystąpie-

nie ks. Wiktorowi Potrzebskiemu „Cordzie" – kapelanowi AK i uczestnikowi Powstania Warszawskiego.

Ostatni, szósty panel otworzyła dr hab. Joanna Lusek z Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, która przeanalizowała treści wystaw biograficznych poświęconych gen. Roweckiemu, zorganizowanych w czasie ostatnich kilkunastu lat – czasowej w Miejscu Pamięci i Muzeum Sachsenhausen oraz trzech mobilnych, zrealizowanych przez Główną Bibliotekę Lekarską im. S. Konopki w Warszawie wespół z Archiwum Akt Nowych w tym mieście, Instytut Stefana „Grota" Roweckiego i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie oraz przez Oddziałowe Biuro Edukacji IPN Oddział w Łodzi w kooperacji z Archiwum Akt Nowych. Przedmiotem ostatniego referatu, autorstwa mgr. Pawła Wąsa, była działalność Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota" w Piotrkowie Trybunalskim w latach 2008–2020. Prelegent wskazał, że w trakcie działalności klubu odbyło się ponad 100 spotkań, w czasie których poruszano zagadnienia dotyczące różnych dziedzin historii, organizowano także sesje popularnonaukowe, wystawy, promocje książek i projekcje filmów dokumentalnych o tematyce historycznej.

Obrady podsumował dr Toborek, który podkreślił, że 130. rocznica urodzin gen. Stefana Roweckiego była dobrą okazją do przypomnienia tej zasłużonej dla Polski postaci. Mówca zapowiedział także opublikowanie materiałów z konferencji.

BARTOSZ JANCZAK – doktor nauk humanistycznych, historyk, prawnik, absolwent Uniwersytetu Opolskiego, pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. Zajmuje się biografistyką wojskową, dziejami kawalerii II Rzeczypospolitej, historią Polskich Sił Zbrojnych w czasie II wojny światowej ze szczególnym uwzględnieniem dziejów Sztabu Naczelnego Wodza, Armii Polskiej na Wschodzie, 2 Korpusu oraz jednostek Wojska Polskiego na Środkowym Wschodzie. Autor książek, m.in.: *Organizacja i wyszkolenie Armii Polskiej na Wschodzie w latach 1942–1944* (2023), *Pułkownik Julian Janowski (1886–1970) – oddany służbie i rodzinie* (2019), a także kilkunastu artykułów poświęconych tym kwestiom. Członek redakcji czasopisma naukowego „Pamięć i Sprawiedliwość". Stypendysta Fundacji Lanckorońskich i Polish Aid Foundation Trust.

BARTOSZ JANCZAK – PhD, historian, and lawyer, graduate of the University of Opole, employee of the Branch Office of Historical Research of the Institute of National Remembrance – Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation in Łódź. His research interests include military biography, the history of the cavalry of the Second Polish Republic, and the history of the Polish Armed Forces during World War II, with particular emphasis on the history of the Commander in Chief's Staff, the

Polish Army in the East, the 2nd Corps, and units of the Polish Army in the Middle East. Author of books, including *Organizacja i wyszkolenie Armii Polskiej na Wschodzie w latach 1942–1944* [Organization and Training of the Polish Army in the East in 1942–1944] (2023) and *Pułkownik Julian Janowski (1886–1970) – oddany służbie i rodzinie* [Colonel Julian Janowski (1886–1970): Devoted to Service and Family] (2019), as well as over a dozen articles on these issues. Member of the editorial board of the academic journal *Pamięć i Sprawiedliwość*. Holder of scholarships from the Lanckoroński Foundation and the Polish Aid Foundation Trust.